

Friluftsteateret på Folkemuseet

1918 – 1940

av Morten Bing

«I de senere aar har der gjentagne gange været givet friluftsforestillinger i by-ens omegn. [...] Direktør Aall er ikke den mand som lader en saadan chance gaa fra seg. Det viste sig at Folkemuseet var som skapt for friluftsteater.»

Aftenposten 7. mars 1918.

MELLOMKRIGSTIDEN

Storhetstiden til Friluftsteatret på Folkemuseet faller sammen med det vi i ettertid har kalt «mellomkrigstiden», men som i samtiden ble kalt «etterkrigstiden». Mellomkrigstiden var en ny tid. De første store skrittene var tatt inn i det moderne Norge. Verdenskrigen var over og de færreste trodde at en ny storkrig lå nær opp i framtiden.

1920-åra: Charleston, shinglet hår og korte skjørt og – JAZZ! Forbudstid med spritsmugling på Oslofjorden. Svartskjortene marsjerte mot Roma (mens Mussolini kom etter i sovevogn), Tut-ank-Amóns grav ble åpnet i Egypt, Rudolph Valentino bedåret kvinnehjerter i hele den vestlige verden.

Det var en tid med økonomiske og politiske kriser, med arbeidsløshet og bolignød, men også en tid med et sorgløst fornøylesliv.

FRILUFTSTEATRET

Friluftsteater var i ferd med å vokse fram som et populært sommertilbud allerede i årene før første verdenskrig, og som Aftenposten skriver, var ikke Hans Aall mannen som lot en idé som kunne øke besøket på museet, gå fra seg.

Et tidlig eksempel på friluftsteater, som det er belegg på i Kristiania, er oppføringen av «Elverhøi» på Rohdeløkken på Bygdøy sommeren 1911 til inntekt for foreningen «Hjemløse Mødre og Spædbarn». Scene og benker var laget for anledningen og ble demontert da sesongen var over.

I 1915 fikk skuespilleren Johan Fahlstrøm tillatelse til å oppføre et friluftsteater i Frognerparken og drive teater der i flere år framover. I 1917 solgte han riktignok teatret til opphogging – han klarte ikke konkurransen med Folkemuseet!

Under den 10-dagers St. Hansfesten i 1916 (Museumsbulletinen 2017/2) hadde forestillingen «Bruderovet» blitt oppført

«Elverhøi» ble oppført på Rohdeløkken på Bygdøy sommeren 1911 til inntekt for foreningen «Hjemløse Mødre og Spædbarn». Scene og benker var laget for anledningen og ble demontert da sesongen var over. Teatermaler Jens Wang var ansvarlig for scene og dekorasjoner. Foto: Ukjent/Norsk Folkemuseum.

i området mellom Stavkirken og Rolstadloftet. Også i 1917 ble dette området brukt som Friluftsteater. Da Fahlstrøm om sommeren ville gjøre avtale med Skansens Friluftsteater om gjestespill, hadde Aall kommet i forkjøpet. Dette førte til at Fahlstrøm avvirket Friluftsteater i Frognerparken. På Folkemuseet oppførte den svenske truppen sangspillet «Värmländingarne», skrevet av dens svenske forfatteren og kanselliråden Fredrik August Dahlgren, og deretter Selma Lagerlöfs «Dunungen».

I årsmeldingen for 1917 påpeker Aall at plasseringen av teaterplassen ikke var optimal, og at han av hensynet til Kong Oscar IIIs Samling mente at teatret burde flyttes når det skulle være permanent. Det nye Friluftsteatret fikk plass i en liten dalstrekning mellom Kong Oskar IIIs Samling og Leikanger prestegård. Scene og tilskuerplass var anlagt «således at det så godt som ikke kan ses av de besøkende, som ikke nettop søker teatret.» Det var Henrik Bull, som hadde vært arkitekt for «Bysamlingen», som sto for tegningene. 14. juni 1918 kunne Aftenposten melde at Friluftsteatret snart var ferdig:

«Paa begge sider af tilskuerpladsene er der Fjeld, som skal klædes med efeu. Teatret ligger lunt og giver et hyggelig inntrykk. Scenen, som flankeres af to store furuer, har barskogen som baggrund.»

DET NYE FRILUFTSTEATRET TAS I BRUK

1918 «Friarar»

Den første forestillingen på den nye scenen var det Det norske teatret som sto for. (Det norske teatret hadde på dette tidspunkt ikke egne lokaler, men holdt til i teatersalen i Bondeungdomslaget). Stykket, som hadde premiere 15. juni 1918, het

«Friarar» og var en bygdekomedie skrevet av Olav Høprekstad. Sceneutstyret besto av en hvitmalt lensmannsgård, en rødmalt bondestue og et stabbur. Maleren Henrik Backer var ansvarlig for scenografien. Aftenpostens anmelder var riktig fornøyd med forestillingen, som han mente «tog sig igaar betydelig bedre ud paa Bygdø end paa den trange lille scenen i Bøndernes hus. Der blev mere naturlig liv over danselaget og bjellingen, mere illusjon over folkelivsbillederne.»

«Friarar» ble spilt fram til 28. juli. 30. juli var det premiere på et nytt stykke, folkekomedien «Kunstneren», skrevet av den svenske skuespilleren Paul Hellstrøm.

1919 «Liti Kirsti»

I 1919 var det fortsatt Det norske teatret som sto for virksomheten på Friluftsteatret. Årets nye forestilling var eventyrspillet «Liti Kirsti», skrevet av Hulda Garborg. Aftenpostens anmelder var langt fra fornøyd, til tross for vakre folkeviser og dans, syntes han nok forestillingen var langtekkelig. Middagsavisen var ikke enig og mente at det hadde lyktes Hulda Garborg «at overføre meget av Folkevisens fine sarte Poesi i sit Stykke». Men i Aftenposten fikk også skuespillerne drepande kritikk. Om den mannlige hovedrolleinnhaveren skrev anmelderen at han «var saa høi grad en ridder af den bedrøvelige skikkelse, at han ikke engang mander sig op, da han har vundet Kirsti til brud.» – og skuespillerinnen Aasta Nielsen som spilte Liti Kirsti syntes anmelderen var «enstonig sorrigfuld uden det minste lille lyk-kens smil, da hun tilslut er fri og frelst». Også her var Middagsavisen uenig: «hendes Kirsti saa rørende egte og troskyldig, og der var ofte en skjær og varm Poesi over hendes Replik».

Det første stykket som ble satt opp på Folkemuseets nye scene i 1918 var «Friarar». Det var Det norske teater som sto for forestillingen. Henrik Bull var arkitekt for Friluftsteatret, maleren Henrik Backer sto for kulissene. Foto: Narve Skarpmoen/Norsk Folkemuseum.

Bokken (eg. Caroline) Lasson (1871-1970) her avbildet i rollen som «tatertøsen» Eldri på Central-Teatret i 1909. Bokken Lasson er kanskje mest kjent som grunnlegger av kabaret- og revyteateret Chat Noir, som hun etablerte i 1912 og ledet fram til 1917. Hun var med i en rekke forestillinger på Friluftsteatret. Foto: Rude og Hifling/Oslo Museum.

Anton Heiberg (1878-1947) var utdannet jurist, men fant tydeligvis teatret mer attraktivt enn advokatyrket. Allerede året etter at han avla juridisk embetseksamen i 1902, ble han ansatt som sceneinstruktør ved Nationaltheatret. I 1905 ble han teatersjef ved Den Nationale Scene i Bergen. Tilbake i Kristiania ble han sjef på Tivoli Teatret i 1912 og deretter i 1916 kunstnerisk leder av Det norske teater. Fra 1921 til 1934 ledet han Friluftsteatret på Folkemuseet. Foto: Oslo Museum.

ANTON HEIBERG TAR OVER 1921 «Taterblod»

I 1920 var det igjen svensk gjestespill («Gluntarne»), men fra 1921 tok Anton Heiberg over Friluftsteatret som teaterdirektør, og skulle komme til drive det i en rekke år framover.

Det første stykket Heiberg satte opp på Friluftsteatret var «Taterblod», et sangspill som Bokken Lasson hadde hatt stor suksess med på Central-Teatret 15 år tidligere. Stykket var skrevet for henne av Wilhelm Dybwad, som hun ble gift med i 1916. Også på Folkemuseet skulle Lasson spille hovedrollen. Stykket handler om Iver, som er av «fantaslægt», men som barn ble funnet av storbonden på Rognved og oppdratt nesten som sønn i huset. Ingrid, datteren på gården, har «knyttet sin blonde ungdom til den svartluggede gutten». Men da «tater-tøsen» Eldri kommer i Ivers vei, «blusser hans blod i vildskap og udlængsel». Dette er, skriver Aftenposten, «den ældgamle konflikt mellom de bosiddende bønder, som føler sig bundne slægt efter slægt til hjem og jord, og zigeunernes færende folk som drives fra land til land af en evig uro.»

Bokken Lasson skriver i sine memoarer at Heiberg ville ha henne til å spille Eldri i «Taterblod» og at det «blev en festlig innvielse av det vakre og merkelig intime friluftsteatret.» Hun beskriver prøver «i det kjølige grønne lyset under de store trærne hvor fuglene ustanselig blandet sig i sangen med sitt eget kvitrende kor» og stemningen «når det begynte å mørkne og lykter blev tendt her og der i træerne omkring scenen.»

Aftenposten er over seg i anmeldelsen av forestillingen. Bokken Lasson spilte med fantasi og humor, «dette er ægte taterblod af stærk og farlig art», og ikke minst de mange visene kom selvfølgelig til sin fulle rett i hennes «inspirerede og inspirerende foredrag». De andre skuespillerne fikk også hederlig omtale, ikke minst Johanne Voss som med «demonisk

livsagtighed» spilte, Radda, en gammel «taterheks af den rette frygtindgydende eventyrlags».

Nationens anmelder, som ikke er særlig begeistret for sommeren i den hete byen, har også funnet fram til Friluftsteatret og «Taterblod»: «I de stille fredelige sommeraftener derute mellem træerne paa Bygdø kan man altsaa leve op igjen nogen timer og leve med i denne lille sære og lyriske verden hvor skogen, aftenen og det milde himmellys spiller sammen med saa gode kunstnere.»

1922 «Kjærringbytte»

Også de neste par årene sto Bokken Lasson på scenen i Friluftsteatret på Folkemuseet. I 1922 i «Kjærringbytte», i 1923 i «Det var en gang».

«Kjærringbytte» var en folkekomedie med sang og dans, skrevet av den svenske forfatteren Felix Körling, orginaltittelen var «Naar Bengt og Anders bytter hustruer». Stykket handlet om to bønder – spilt av Ulf Selmer og Kolbjørn Skjefstad – som begge er misfornøyd med sin respektive koner – spilt av Johanne Voss og Erika Skjefstad, og om konene som med hjelp av bygdens «vitsmager og kløgtige hode», spilt av Henrik Dahl, overbeviser ektemennene om at deres egne koner er de beste. Aftenpostens anmelder var ikke direkte misfornøyd, men «lidt mere fart i komedien, lidt mere lyrik i kjærlighetsscenerne kunde stykket godt trænge.» Bökkens prestasjon var det derimot ikke noe å si på, hun representerte med held det musikalske element i stykket. Dagbladets anmelder var mindre streng, han

syntes stykket hadde en «koselig folkelige tone med trekkspill-laat og dans, muntre og sørgelige viser» som fikk folk til å like seg. Målavisa Den 17de maj var begeistret: «Framsyninga gjekk med liv og lyst og vart boren uppe av eit humør som, fengde hjaa teaterlyden og fekk laatten til aa lyda ofte og klappinga til aa braka». Anmelderen hadde heller aldri sett «bønder bli spela betre paa noko riksmaalteater.»

1923 «Det var en gang»

«Det var en gang», som hadde premiere på Friluftsteatret 16. juni, var et syngespill skrevet i 1885 av den danske dikteren Holger Drachmann (som for øvrig på sine gamle dager hadde vært gift med Bökkens søster Soffi), og hadde musikk av komponisten Peter Lange-Müller. Scenografien sto teatermaler Jens Wang for. Skuespillet handler om en prins som med «lumpne midler» vinner en prinsesse. Aftenpostens anmelder var ikke begeistret, hverken for selve stykket – det var «jo intet dramatisk mesterverk», for scenografien – «rokokkointeriører i friluft gir nu engang ingen illusjon» – eller for framføringen, det var hverken «riktige fart eller det riktige humør over spillet». Men Bokken Lasson fikk som vanlig god kritikk – hun «svang sig muntert i dansen».

1924 «Storken» og «Kjærleik paa Lykteland»

«Kjærringbytte» ble tatt opp igjen i 1924, men årets nye forestilling var «Storken», en forviklingskomedie om småborger-skap i Kristiania, skrevet i 1895 av Hans Aanrud. – Første akt

«Fetteren fra Batavia» oppført på Friluftsteatret i 1926. Fra venstre: Bokken Lasson, Karen Marie Flagstad, Kolbjørn Skjefstad, Kirsten Flagstad og Trygve Beer Jensen. Foto: Kirsten Flagstad Museum.

Plakat for forestillingen «Per Olsen og kjærringa hans», 1926.

Plakat for forestillingen «Per Olsen og kjærringa hans», 1926.

foregår for øvrig ved Sæterhytten på Bygdøy!

Harald Stormoen hadde hovedrollen som Seladon Andri- sen, en rollefigur han hadde debutert med i 1896 og hatt stor suksess med på Nationaltheatrer, bl.a. i 1918. Stormoen var en av tidens mest anerkjente og populære skuespillere.

På høsten ble Friluftsteatret gjestet av Det norske teatret som oppførte syngespillet, «Kjæroleik på Lykteland» av Torvald Tu. Dette var også en forviklingskomedie, men her foregår handlingen blandt bønder på Jæren. Stykket handler om den halvgamle og giftelystne Jon Lykteland, som averterer etter en kone – «og publikum fryder sig hjerteløst over hans motgang i erotik».

Både Aanruds «Storken» og Tus «Kjærleik paa Lykteland» var folkekomedier med stor publikumsappell, og sikre kort å satse på for Heiberg og Friluftsteatret. Hans Aanrud og Torvald Tu var begge hjemstavnsdiktere og folkelivsskildrere og skrev fortellinger og folkekomedier, som var svært populære i deres samtid, men langt på vei glemt i ettertid. Aanrud var østlen- ding, født i Gaundalen i 1863, mens Tu, som var 30 år yngre, var fra Jæren. Aanrud holdt seg til bokmål, men Tu skrev på et dialektpreget nynorsk.

1925 «Ljugar-Lars» og «En sommernattsdrøm»

Sesongen 1925 startet i begynnelsen av juni med nok et gjes- tespill fra Det norske teatret, folkekomedien «Ljugar-Lars», skrevet av den svenske forfatteren Fredrik Lindholm. Det norske teatret hadde hatt stor suksess med denne forestillingen tre år tidligere. Stykket handler om husmannen Lars, som ikke er en venn av sannheten – ikke at han lyver i egentlig forstand,

men han er alltid klar til å slå en plate, og alltid klar til at bedyre at han må synke i jorda der han står hvis han lyver.

18. juni overtok Heiberg, som nå hadde premiere på sin mest ambisiøse satsing så langt, Shakespeares «En midt- sommernattsdrøm». Aftenpostens anmelder var ikke særlig begeistret. Han syntes det var vanskelig å skape illusjonen av «alfenes rike» i friluft en lys sommerkveld og mente at ram- pelys var nødvendig for å få fram mystikken og eventyrstem- ningen i stykket. Særlig skuespillerinnen Lydia Opøien, som spilte Puck, fikk gjennomgå: «Hendes Puk lyste vistnok av godt humør, men var altfor bastant realistisk til at ferdes i Oberons og Titanias rike.» Nå kan ikke publikum ha vært helt enig med Aftenpostens anmelder – forestillingen ble tross alt spilt for fulle hus hele 100 ganger i løpet av sommeren!

1926 «Fetteren fra Batavia» og «Per Olsen og kjærringa hans» Operetten «Fetteren fra Batavia» («Der Vetter aus Dingsda») var skrevet av Eduard Künnicke med libretto av Hermann Heller. Operetten hadde urpremiere i Berlin i 1921 og ser ut til å ha vært en stor suksess også på Bygdøy. Samtlige aviser roste forestillingen opp i skyene. Målavisa Den 17de Maj skriver at den «milde sumarkvelden der ute set desse smeikjande, skjemtsame og sentimentale tonane lyden i godlag.» Dagbla- det mente forestillingen var satt i scene med «smak og kultur», Arbeiderbladet syntes at stykket «var så deilig fri for det plum- pe vås som vi ellers stadig må døie i operetten».

Forestillingen var nærmest et rent familforetagende. I hovedrollen fant man landets fremste sangerinne, Kirsten Flagstad, mens hennes yngre søster Karen Marie spilte – nettopp hennes yngre søster. Deres mor fru Marie Flagstad var orkesterleder. Middagsavisen mente at Kirsten Flagstads «sølvklare røst sjelden har klinget vakrere end igaar» og at hun spilte «med finhet og charme», mens den 21 år gamle søsteren, i følge Aftenposten, var en «kjæk og frisk Oslo-backfisch, som behandlet sin stemme sikkert og pent».

Nationen mente at «sammenlignet med den operettesalat vi ellers har maattet vænne os til er der karakter over denne musik», og konkluderte med at forestillingen gjorde stor lykke, noe teatersjefen, Anton Heibergs, sceneledelse hadde store andel i.

På slutten av sesongen ble stykket avløst av «Per Olsen og kjærringa hans», en folkekomedie fra 1894 av den sven- ske dramatikeren Gustaf av Geijerstam. Skuespilleren Martin Gisti hadde tittelrollen, og Emmy Worm-Müller spilte Katrine – «kjærringa». Om dette stykket kunne Aftenposten melde at stemningen straks var på topp, naar «kjærringa» gløttet på døra.

1927 «Gamle Heidelberg»

Skuespillet, som var skrevet av den tyske forfatteren Wilhelm Meyer-Förster og første gang oppført i 1901, foregår i student- miljø i Heidelberg og handler om den umulige kjærligheten mellom en prins og datteren av en vertshusholder. Stykket hadde hatt stor suksess i Tyskland og var allerede blitt filmet (stumfilm) flere ganger. Aftenposten syntes det gjorde seg godt på Friluftsteatret: «Her er ingen kunstfærdighet, ikke noget raffinement, stykkets stemning får uantastet lov til at gli ut under aapen himmel og blande sig med stjernene og susen fra de ærverdige træ rundt omkring.»

Prinsen ble spilt av Henry Gleditsch som i alder og utse- ende passet godt til rollen. Han spilte den «naturlig og utsøkt» og fikk hurtig «publikums sympati». Den andre hovedrollen hadde 25 år gamle Sigrun Svenningsen. Hun hadde erfaring fra revy på Chat Noir og hadde to år tidligere vært med i stumfil- men «Til sæters». Nå var hun vertshusholderens datter Käthie og spilte den med «ekte kvinnelig varme og sand resignasjon.» Selv synes hun at «stykket er bedaarende og Heibergs instruk- sjon har været storartet».

1928 «Taterblod»

I 1928 ble «Taterblod», suksessen fra 1921 tatt opp igjen, men Bokken Lasson som nå var 57 år, var blitt for gammel for rollen som Eldri. Den var overtatt av 29 år gamle Lillemor Steenfeldt Foss. Bokken spilte taterdronningen Radda. Som forrige gang det ble oppført, var dette stykket «spennende, dramatisk, full av kjærlighet, dans, slagsmål og vakre iørefaldende melodier.»

1929 «Hansen» og «Hotel Paradiset»

På forsommeren oppførte Friluftsteatret «Hansen», en «spøk» i tre akter av journalisten og forfatteren Ove Ansteinsson. Denne komedien handler om gårdsbestyreren Hansen, som kommer inn i tre fornemme frøkners liv og snur opp ned på de gamle jomfruenes tanke- og følelsesliv.

Lystspillet «Hotel Paradiset», som hadde première 7. juli 1929, var skrevet av de tyske dramatikerne Gustav Kadelburg og Oscar Blumenthal. Heiberg kunne fortelle til Arbeiderbladet at forestillingen var «munter, elskverdig, lett og sommerlig». Handlingen foregikk på et sommerhotell, hvor det hendte adskillig av intriger, forviklinger og forlovelser. Lydia Opøien hadde hovedrollen som hotellvertinnen, mens Fanny Behaks spilte en lampefabrikants vakre unge datter og Ingrid Johansen den lespende professordatteren Klara.

Stykket var en oversettelse av «Im weißen Rößl» fra 1898. «Im weißen Rößl» skulle senere bli utgangspunkt for operetten «Sommer i Tyrol», som hadde stor suksess i Sommerteateret i Frognerparken på begynnelsen av 1960-tallet.

INN I ET NYTT TIÅR

1930-åra: Oxfordbevegelse og spiritisme, rumba og swing. I 1933 ble Adolf Hitler kansler i Tyskland og Franklin D. Roosevelt president i USA. I 1935 ble husmannssønnen Johan Nygaards- vold statsminister i Norge. I 1936 brøt borgerkrigen ut i Spania, Edward den 8. av England abdiserte for Mrs. Simpsons skyld og Margaret Mitchell utga Tatt av vinden. Lydfilmen slo igjennom: Greta Garbos sensuelle stemme trolldandt kinopublikummet i en hel verden, mens hele Norge nynnet med på Tutta Rolfs filmschlager «En stilla flørt».

1930 «Sin lykkes smed»

Årets nye forestilling var «Sin lykkes smed», et lystspill av Henning Olsson-Sørby. Handlingen foregikk i Holland – med hollandske drakter, men stykket var skrevet i Sverige, hvor det hadde gjort stor lykke. En solstrålekomedie, kalte Arbeiderbla- det stykket, som handler om grevens sønn som elsker kob- bersmedens datter, og får henne til slutt, tross gamlegrevens protester. – Historien er «så rørende og så munter og så utrolig usannsynlig at det ikke kan nytte å ta den alvorlig».

1931 «Sigurd Jorsalfar»

Selv om Bjørnsonjubileet lå et år fram i tid, satset Heiberg på Bjørnstjerne Bjørnson i 1931, og satte opp hans storslagne historiske drama «Sigurd Jorsalfar». Aftenposten mente nok at dette sagadramaet krevde et stort orkester, stor prakt og store opptrinn. Likevel forlot anmelderen teatret med det inntrykk at det alt i alt var oppnådd "aktverdige resultater". De to hoved- rolleinnehaverne, Erling Drangsholt som kong Sigurd og Thoralf Klouman som kong Øistein, fikk gode anmeldelser, mens Else Heiberg (Anton Heibergs kone) ikke fikk godord: Hun spilte «tørt og lite følsomt».

1932 «Patent-pappa'en»

«Patent-pappa'en» var en fransk farse. Aftenpostens anmelder syntes nok dette var et temmelig meningsløst stykke – «plun- der og sludder om utro ektemenn og dumme ektehustruer». Men siden Heiberg jo hadde øye for hva som slo an hos publi- kum ville «nok pengene rulle inn også denne gang.» Skuespil- lerne, både Finn Bernhoft i hovedrollen som patentpappaen og Grace Grung og Fanny Behak i rollene som hans kone og datter, får likevel ros, og publikum var fornøyd, Bernhoft fikk «latteren til å kvitre omkamp med bokfinken». Arbeiderbladet syntes nok denne gamle farsen egnet seg dårlig i friluft. Friluftsteatret egnet seg for stykker som krevde «stort rum, høi himmel, vide perspektiver og naturscenerier», mens denne farsen hverken trengte «natur eller stemning, men et lett og raffinert spill». Selv om noen av de medvirkende skuespillerne hadde talent, kom det i denne forstillingen «iallfall ikke tilsyne.» – Men publikum syntes å være meget fornøyd!

1933 «Fart i friinga» og «Kvinnerenes blokade»

I 1933 ble det oppført to folkekomedier på Friluftsteatret, en norsk, «Fart i friinga» av Torvald Tu, og en svensk «Kvinnerenes blokade» («Svärmors Svärmeri») av journalisten og forfatteren Sten Granlund. Martin Gisti var sentral i begge forestillingene. «Fart i friinga» var gjestespill fra Gistis teater. Gisti hadde satt stykket i scene og hadde en mindre rolle.

«Kvinnerenes blokade» handlet om kvinnfolkenes oppgjør mot «skapningens herre», men ender med at kvinnene «kry- per til korset, drevet av sjalusi, anger og ruelse». Gisti hadde selv en hovedrolle som Kalle skreddersvenn. – Under pre- mièren kulminerte forestillingen da en rotte gjorde gjesteopp- treden og innfant seg på scenen i «det psykologiske øieblikk».

1934 «Sme' Erik og Svensk' Jan» og «Jean de France»

Sesongen 1934 startet med folkekomedien «Sme' Erik og Svensk' Jan» av Ernst Berge. Hovedrolleinnehaver var igjen Martin Gisti, som hadde spilt rollen mer enn 500 ganger tidlige- re på Tivoli Teatret.

I 1934 var det 250 år siden Ludvig Holbergs fødsel, et ju- bileum teatersjef Anton Heiberg ikke lot gå upåaktet hen. Han fant fram Holbergs komedie «Jean de France» og satte den opp i fornyet språkdrakt. Hovedrollen, som Jean de France eller Hans Fransen, ble spilt av Øivind Berner, mens foreldrene Frans og Magdelone ble spilt av Edvard Drabløs og Henny Skjønberg. Aftenpostens anmelder mente det var dristig av Heiberg å sette opp dette skuespillet, det var utdatert og med en problematikk som var fremmed for publikum. Likevel – skuespillerne gjorde sitt beste, og publikum moret seg tross alt.

26. august 1934 ble «Jean de France» spilt for siste gang. Dette var avslutningen på Anton Heibergs virke som direktør for Friluftsteatret.

FRILUFTSTEATRET UTEN HEIBERG

I 1935 ble Kirkesamlingen, den første utstillingen i de nye bygningene rundt Torget på Folkemuseet åpnet, og i årene framover sto den ene nye utstillingen etter den andre ferdig. Dette var en tid med et Norsk Folkemuseum i vekst, men Friluftsteatrets storhetstid var på hell. Uten Anton Heiberg var det ikke lenger det samme. I 1935 var det ingen teaterforestilling på Friluftsteatret, bare Chat Noir Teater som fem kvelder leide scenen for å oppføre «Chat Noir's Sommerbar».

1936 «Det store lodd»

I august 1936 var teatret utleid til skuespilleren Johan Barclay-Nitter, som oppførte Gunnar Heibergs skuespill «Det store lodd» fra 1895. Den kontroversielle instruktøren og teater-teoretikeren Stein Bugge sto for iscenesettelse, som – ifølge Aftenposten – var «dristig» og eksperimentell. Barclay-Nitter spilte selv hovedrollen – det var – fortsatt i følge Aftenposten – «både intelligens og kraft i hans spill.» De andre skuespillerne kom ikke så godt fra det, – med unntak av den erfarne Hans Bille, som hadde den andre hovedrollen – ble de betegnet som nybegynnere og amatører.

Stykket handler om en radikal student som oppkastet seg til arbeidernes leder og ønsker å komme den borgerlige samfunnstilstanden til livs. Aftenpostens anmelder fant det svært utdatert: «Det vilde ikke været tilføyet teatret og litteraturen noget ulægelig sår, om 'Det store lodd' som nu har hvilt rolig i hyllen en halv menneskealder fremdeles hadde fått slumre uforstyrret. Stykket har aldri været helt godt og er det nu mindre enn nogensinde.»

Arbeiderbladet skrev at selv om stykket ikke var et av Gunnar Heibergs betydeligste, streift det et viktig problem – om en manns forræderi mot tro og mening, og anmelderen mente – i motsetning til anmelderen i Aftenposten – at stykket «ennu har bud til et norsk publikum». Når det gjelder vurdering av Barclay-Nitter var Arbeiderbladet langt mer kritisk enn Aftenposten: «Gang efter gang gled han over i hysteri og tok sin tilflukt til stemmekraften istedenfor å la intensiteten gå innover».

Ny norsk ballett framfører «Mot ballade» på Friluftsteatret i 1949. Foto: Norsk Folkemuseum.

1938-1939 «Jeppe på Berget» og «Den politiske kannestøper»

I 1937 var det heller ikke teaterforestillinger på Folkemuseet, men sommeren 1938 ble Friluftsteatret leid ut igjen, til skuespiller Edvard Drabløs, som oppførte Holbergs «Jeppe på Berget» i Arne Garborg oversettelse og med skuespillere fra Det Norske Teatret i de fleste rollene. Drabløs hadde selv iscenesatt forestillingen som en norsk bondeskildring. Han spilte også hovedrollen som Jeppe. – «Det var Jeppe som ekte Sunnmørs-bonde.» Henny Skjønberg spilte Nille og Martin Gisti spilte Jacob Skomaker. Aftenpostens anmelder syntes de realistiske scenene som åpnet og avsluttet stykket var «morsomme og menneskelige». Derimot manglet scenene hos baronen «fantasi og frodig humør». Også i 1939 leide Edvard Drabløs Friluftsteatret og oppførte nå både «Jeppe på Berget» og nok et skuespill av Holberg, «Den politiske kannestøper».

1940 «En pike med futt»

Til tross for krigsutbruddet var det forestilling på Friluftsteatret også sommeren 1940. Det var skuespillerne Einar Engebrett og Eugène Bech som sto bak dette foretaket. Stykket var en svensk folkekomedie, «En pike med futt», med Edel Eriksen i hovedrollen. Forestillingen fikk «latteren til å klinge høit og hjertelig omkapp med fuglesangen i de skønne naturomgivelser.» – Og så var det slutt på profesjonelt teater på Friluftsteatret på Folkemuseet.

EPILOG

I 1942 og 1943 hadde amatørskuespillere fra Luftwaffe og Wehrmacht (!) forestillinger på Friluftsteatrets scene.

Etter krigen ble det en kort periode ny aktivitet på Friluftsteatret da direktør Reidar Kjellberg stilte scenen vederlagsfritt til disposisjon for Ny norsk ballett (som skulle bli Operaballetten). På 1950-tallet var det cabaret og viseaftener der, bl.a. med Alf Prøysen. Fra 1960-tallet ble Friluftsteateret først og fremst brukt til danseoppvisninger.

Morten Bing er etnolog og leder Kulturhistorisk seksjon på Norsk Folkemuseum.

KILDER

Norsk Folkemuseums årsmeldinger og samtidige aviser.

Med hest og vogn på Norsk Folkemuseum

av Per Ivar Langhelle

Norsk Folkemuseum på Bygdøy ble åpnet i 1894. Bakteppet for tilblivelsen var selvsagt den nasjonale reisningen på 1800-tallet og vår søken etter en norsk identitet. Bygninger og gjenstander ble samlet inn fra store deler av Norge og museet reiste seg, etter en innsats som er bemerkelsesverdig ut fra den tids økonomiske rammer.

Som i alle virksomheter, offentlige og private, var museet avhengig av hesten som trekkraft. Således hadde museet egen hest til alle slags oppgaver, både inne på museet og varekjøring til og fra byen. Selv om så godt som alle arbeidshester i Oslo forsvant i løpet av femtitallet, beholdt museet sin. Derfor kan vi trygt si at Folkemuseet representerer en ubrutt tradisjon og er den eneste virksomheten i Oslo som aldri har avvirket sin arbeidshest. De nærmeste til rekorden var vel et par skraphandlere på Rodeløkka og den musegrå hesten til Kjøpmann Linde på Karl Johan, som alle forsvant på midten av sekstitallet.

MUSEETS HESTER

Da vi i FKF kom i kontakt med museet på åttitallet hadde de fjordingen Laila. Den ble mye brukt i museumsjordbruket, til sandstrøing, søppeltømming og all forefallende transport. Museumsbonden Øyvind Kristoffersen kviet seg ikke for å ta turer til byen med arbeidsvogna, enten det var til furasjehandler Olaf Gjesti på Sagene, eller inn til sentrum etter varer. Laila var snill og grei, men med et voldsomt pågangsmot i trav. Øyvind hadde

skaffet seg et stangbitt som jeg fant igjen i selekammerset nå nylig. Det hadde undersjenklene bøyd bakover i skarp vinkel etter år med den stivkjeftede Laila. Til tross for fremdriften var hun en engel å parkere. Der man gikk fra henne ble hun stående, selv når Øyvind forlot henne ubundet og gikk inn på en kafe på Karl Johan og drakk kaffe. Ingen ting skremte henne. Hun sto som en påle forspent en feltesse i full fyr mens besøkende svenske dragoner fyrte av salver med munnladningsgevær.

De fleste av museets hester har vært fjordinger, også Lailas forgjenger Dokka. Før den igjen skal det ha vært en dølahest, men lenger tilbake gjenstår å undersøke. Laila ble avlivet i 1994 og i 1995 kom Tordis, ved en donasjon fra oljeselskapet Saga. Hun het egentlig Linda men ble omdøpt i forbindelse med at Saga åpnet Tordisfeltet i Nordsjøen. Tordis er en egen historie verd. Den kan leses mer utførlig i et tidligere nummer av Museumsbulletinen, i minneartikkelen skrevet av Ida Løkken og Ole-Jørgen Schreiner.

Etter Tordis kom Hilmar, en dølahest som den nåværende museumsbonden Gard Anstensrud kjøpte i 2013. Hilmar var stor, nesten for stor for den begrensede plassen på museet. Verre var det at han aldri fant seg helt til rette med publikumskjøringen. Han holdt ut en time eller to, men så ga han tydelig til kjenne at det var nok. Han ville heller til stallen eller inn på nærmeste gressplen, og det var ikke alltid lett å korrigere når kusken skulle ta hensyn til passasjerenes sarte følelser overfor

Med full vogn og topp stemning i høysesongen! Foto: Morten Brun.

